

Miestų konkurencingumo koncepcija ir analizės lygmenys

Jolita Piliutytė

*Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, LT - 44239 Kaunas*

Straipsnyje aptariamas miestų konkurencingumo problemos aktualumas šiuolaikiniame valstybės valdymo masto kaitos kontekste, pateikiamos įvairios miestų konkurencingumo sampratos interpretacijos pabrėžiant svarbiausius šios koncepcijos aspektus, akcentuojama miestų konkurencingumo didinimo reikšmė miestų ir valstybių socialinei ekonominei plėtrai. Siekiant sustiprinti miesto konkurencingumą, labai svarbu teisingai identifikuoti jo konkuravimo rinkas bei svarbiausius konkurencingumą lemiančius veiksniai. Skirtingi autoriai siūlo skirtingą šių veiksnių rinkinį bei klasifikaciją. Todėl nemažai dėmesio straipsnyje skiriama miesto konkurencijos lygmenų bei rinkų, miesto konkurencingumui įtakos turinčių elementų bei jų klasifikavimo analizei.

Raktažodžiai: valdymo masto kaita, miestų konkurencingumas, miestų konkurencijos sritys, konkurencingumui įtakos turintys veiksniai.

Keywords: *rescaling, urban competitiveness, markets of urban competitiveness, factors of competitiveness.*

Įvadas

Pastarųjų metų globalieji pokyčiai skatina atvirų ir decentralizuotų visuomenių kūrimąsi, suteikdami vietovėms ir teritorijoms naują reikšmę. Šie nauji iššūkiai skatina vietoves kurti naujas plėtros strategijas vis augančio kompleksiško, atvirumo, konkurencingumo, netikrumo ir greitų pokyčių kontekste bei lemia naujo požiūrio į valstybės valdymo mastą išsigalėjimą. Globalizacijos eroje nacionalinio lygmens valdžios vaidmuo ir funkcijų struktūra daugelyje sričių kinta. Globalioji ekonomika sustiprina vietinio lygmens vaidmenį, atgimė vietovė-miestas, kaip reteritorizacijos globaliosios kontrolės centras [1]. Globalizacijos jėgos skatina visapusišką socialinę-erdvinę transformaciją bei erdvės ir valstybės masto kaitą (angl. *rescaling*), t.y. tai erdvinio masto, kuriame pasireiškia tam tikra valdžia, performavimą, valstybės ir visuomenės reorganizaciją. Tampa akivaizdi „didžiosios teritorinės organizacijos transformacija daugelyje geografinių lygmenų“ [2]. Valstybės vaidmuo mažėja, tuo tarpu vietinės – regionų, miestų - valdžios

vaidmuo ir galios stiprėja [3]. Tautinė valstybė, perduodama nemažą savo galios dalį vietiniam ir regioniniam lygmeniui, t.y. miestams, siekia maksimaliai išnaudoti globalizacijos teikiamą naudą lygmenyse, kuriuose globalizacijos procesų raiška yra aktyviausia.

Miestai tampa teritoriškumo židiniai srautų erdvėje¹. Pasak Storper [4], „veikla yra visiškai teritorizuota, kai jos ekonominė galia išitvirtinusi vertybėse (jų įpročiuose ir santykiuose), kurių negalima gauti jokioje kitoje vietoje ir kurių negalima greitai ar lengvai sukurti ar imituoti vietovėse, kuriose jų trūksta.“ Vakarų šalyse vietos valdžios institucijos tapo pagrindiniais miestų restruktūrizacijos dalyviais, kas paskatino gero- vės valstybės transformaciją į valstybę - ekonomikos plėtotoją [2].

Miestai tampa dinamiškiausiais globaliojo lygmens ekonominės transformacijos centrais [5]. Konkurencijos pasaulyje, kur kapitalas ir profesionalai yra laisvi ir nevaržomi, miestai ima vis aktyviau taikyti entrepreneuriską ir į tarptautinę erdvę orientuotą politiką, kad sustiprintų savo konkurencingumą, padedantį sukurti konkurencingus miestus ir naują miestų valdymo režimą [6]. Pasak Hall [7], ryškėja

Jolita Piliutytė – Kauno technologijos universiteto Viešojo administravimo katedros doktorantė.

El. paštas: jolita.piliutyte@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2007 m. vasario mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2007 m. kovo mėn.

¹ Teritoriškumas - tai koncepcija, susijusi su ekonomikos organizacija globalizacijos diskusijų kontekste.

nauja Europos geografija, kuri ignoruoja nacionalines sienas. Miestų veikloje vis ryškesni tampa transnacionalumo požymiai. Jie konkuruoja dėl mobilaus kapitalo, darbo jėgos, institucijų ir renginių. Kaip teigia įvairūs autoriai, ne tik verslo organizacijos, bet ir šalys, regionai ir miestai privalo būti konkurencingi, kad išliktų informacijos ar žinių ekonomikos suformuotoje naujojoje globaliojoje rinkoje ir „naujojoje konkurencijoje“ [8]. Teritorijų konkurencingumo klausimai tapo neatsiejami ne tik tarptautiniame, nacionaliniame, regioniniame, bet ir vietiniame viešosios politikos analizės lygmenyje (OECD, Pasaulio bankas, Europos Komisija, nacionalinės vyriausybės ir pan.).

2000 m. kovą Lisabonoje vykusiame Viršūnių susitikime Europos Sąjungos vyriausybių vadovai iškėlė naują Sąjungos strateginį tikslą - paversti ES „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių ekonomika pasaulyje, užtikrinančia darnų ekonomikos augimą, daugiau ir geresnių darbo vietų bei didesnę socialinę sanglaudą“. Lietuvos Respublikos Vyriausybė aktyviai dalyvauja siekiant šio tikslo: *Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje* [9] bei *Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje* [10] yra numatytos nacionalinės atskirų šalies ūkio, mokslo, ekonomikos ir kitų sričių konkurencingumo stiprinimo priemonės.

Kadangi nacionalinį konkurencingumą lemia „vietiniai pamatai“, t.y. aplinka, vertybės ir pan., aktyviai ieškoma naujų regioninės bei vietinės politikos priemonių, kad būtų sustiprintas kiekvieno šalies regiono ar miesto, taigi visos nacionalinės ekonomikos, konkurencingumas. Nacionalinių strategijų įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo atskirų šalies miestų perspektyvų, nes būtent vietos valdžios institucijos geriausiai formuoja socialinės ir ekonominės plėtros aplinką, pažįsta vietos sąlygas, galimybes ir reikalavimus ir gali padėti sukurti konkurencingiausių individų ar ūkio subjektų veiklos aplinką [11].

Lietuviškoje mokslinėje literatūroje miestų ir konkurencingumo sąsajos dar mažai nagrinėtos. Parengta keletas mokslinių studijų, skirtų nacionalinio konkurencingumo ar atskirų šalies ūkio sričių konkurencingumo problemoms spręsti ([12; 13; 14; 15] ir kt.), tačiau išsamaus tyrimo, skirto šalies miestų konkurencingumo problematikai, galinčio padėti spręsti konkrečias šios srities problemas, Lietuvoje trūksta. Todėl šio straipsnio tikslas yra aptarti miestų konkurencingumo sampratą, raiškos sritis ir lygmenis, konkurencingumą veikiančius elementus ir jų klasifikaciją.

1. Miestų konkurencingumo samprata

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje konkurencingumo tema sparčiai daugėja mokslinių studijų, įvairiais aspektais analizuojančių miestų konkurencijos problemas (Bovaird, 1993; Cheshire and Hay, 2003, Kresl, 1992; Lever, 1993; Meijer, 1993; Rozenblatt and Pumain, 1993). Nacionalinio konkurencingumo sistemos koncepcijas pirmieji pasiūlė Freeman, Lundvall ir Nelson [17]. Subnacionalinio konkurencingumo sistemų lygmuo pradėtas identifikuoti praėjusio šimtmečio pastarąjį dešimtmetį [18; 19]. Teoriniai vietinio lygmens konkurencingumo darbai imti sparčiau plėtoti vėlesniais metais [20; 21; 22; 23;24] Globalizacija bei Europos integracija verčia miestus aktyviau sekti kuriamos bendrosios rinkos galimybes ir pavojus [25].

Pasak Lever ir Turok [26], miestų konkurencija skiriasi nuo verslo įmonių konkurencijos. Miestai (vietovės) konkuruoja tam, kad padidintų savo patrauklumą potencialioms tikslinėms rinkoms (mobiliosioms investicijoms, turizmui, dideliems renginiams, specializuotiems žmogiškiesiems ištekliams [27]), šiuolaikinei infrastruktūrai, aukštosios technologijos, inovacinės veiklos ir sistemoms [28]. Vietovės taip pat konkuruoja, kad padidintų gyvenimo kokybę [29; 30] bei aplinkos sąlygų standartus.

Miesto sėkmė globalioje konkurencinėje kovoje - gana reliatyvi sąvoka. Teritorinės sistemos, tarptautinėje konkurencinėje erdvėje gebančios objektyvias plėtros sąlygas išnaudoti geriau nei kitos sistemos, laikomos sėkmingomis. Kitaip tariant, sėkmingais laikomi tie subjektai, kurie vystosi geriau nei jų „kaimynai“, t.y. gretimi miestai, savivaldybės ar tolimesni miestai, turintys panašių gamtinių ir istorinių išteklius.

Miestų konkurencingumo koncepcija – nevie-nalytė; ji apima įvairius miesto ekonomikos ir jame gyvenančių žmonių gyvenimo kokybės elementus. Autoriai skirtingai interpretuoja miestų konkurencingumo dimensijas, atskleidžiančias šios koncepcijos turinio esmę.

Anot Begg [31], miestų konkurenciją galima suvokti kaip „įvairiapuses institucijų, atstovaujančių tam tikroms sritims, pastangas sustiprinti savo vietovės privalumus sumaniai valdant tam tikras savybes, kurios veikia jų teritorijos kaip įvairių veiklų vietovės vertę“. Laikantis Cheshire ir Gordon [32, p. 385] požiūrio, miestų konkurencija - tai procedūra, kurioje elementai aktyvuojami ir, konkuruodami su kitomis vietovėmis, veikia regioniniu ekonominiu lygmeniu, siekdami populiarinti šią ekonomiką kaip ekonominių veiklų plėtros vietovę.

Kostiainen [33, p. 25] įvardija konkrečias socialinės ekonominės veiklos sritis, darančius tiesioginę

įtaką miestų konkurencingumui bei pačiam konkurencijos tikslui. Pasak šio autoriaus, miesto konkurencingumas – tai „<...> gebėjimas pritraukti jam svarbios informacijos, technologijų, kapitalo, kultūros, žmonių ir organizacijų srautus bei jo gebėjimas palaikyti gyventojų gyvenimo kokybę ir gyvenimo standartus bei sukurti inovatyvią aplinką, įgalinančią kompanijas, veikiančias urbanistiniame regione, didinti jų pačių konkurencingumą“.

Miesto konkurencingumas yra kompleksiškas nacionalinių ir tarptautinių sąlygų, ekonominės ir socialinės superstruktūros, atskirų firmų veiksmų ir vietovės savybių produktas. Anot Begg [31], „vieta yra svarbu ir kai kurie miestai akivaizdžiai siūlo geresnį savybių rinkinį verslui nei kiti“.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) miestų konkurencingumą apibrėžia kaip „laispni, kuriuo laisvos ir teisingos rinkos sąlygomis, miestas gali gaminti produktus ir paslaugas, atlaikančias tarptautinių rinkų išbandymus, tuo pačiu metu ilgą laiką palaikant ir didinant tikrąsias savo gyventojų (darbuotojų) pajamas“ (cituojama iš [31, p. 798]). Kresl [34] miestų konkurencingumą apibrėžia remdamasis šešiais kiekybiniais ir kokybiniais požymiais:

1. Kuriamos aukštų gebėjimų reikalaujančios ir teikiančios aukštų pajamų darbo vietos;
2. Gamyba turi išsiplėtoti į aplinkai nekenksmingas prekes ir paslaugas;
3. Gamyba turi koncentruotis į pageidaujamų savybių prekes ir paslaugas;

4. Ekonomikos augimo tempai turi leisti pasiekti visišką užimtumą;
5. Miestas turi specializuotis veiklose, kurios leistų jam kontroliuoti savo ateitį;
6. Miestas turi gebėti sustiprinti savo poziciją urbanistinėje hierarchijoje.

Linnamaa [35] nuomone, miesto konkurencingumą sudaro šeši tarpusavyje tiesiogiai priklausomi elementai: infrastruktūra, žmogiškieji išteklių, gyvenamosios aplinkos kokybė, institucijos, efektyvūs plėtros tinklai bei dalyvavimas tinkluose (sąjungose). Šiuos elementus autorius siūlo grupuoti į du tipus – „struktūrinį“ ir „dinaminį“ konkurencingumą.

1 lentelėje pateikiami kitų miestų konkurencingumo problemą tiriančių mokslininkų suformuluoti koncepcijos apibrėžimai ir jų akcentuojami aspektai.

Apibendrinus šias miestų konkurencingumo sampratos interpretacijas, galima išskirti keletą pagrindinių miestų konkurencijos tikslų: aukštas gyventojų pajamų lygis, gerovė, aukštas užimtumo lygis, sėkmingai veikiančių firmų išlaikymas. Šių tikslų siekiama pritraukiant ir išlaikant sėkmingas organizacijas ir kuriant sėkmingą „eksporto bazę“.

Svarbu pabrėžti, kad esama ir priešingo mokslininkų požiūrio į miestų konkurencingumą ir jo studijas. Konkurencingumo problematikos analitikas Krugman atmeta konkurencijos sąvoką ir laikosi strateginio ekonominio papildomumo idėjos, teigdamas, kad miesto sėkmė kyla iš aglomeracinės ekonomikos vietiniame lygmenyje [37]. Kiti autoriai (pvz., [38]) teigia, kad konkurencingumo studijos negali būti

1 lentelė. Miesto konkurencingumo apibrėžimai

<i>Autorius</i>	<i>MK apibrėžimas</i>	<i>Akcentuojami MK aspektai</i>
OECD	Laipsnis, kuriuo laisvos ir teisingos rinkos sąlygomis, miestas gali gaminti produktus ir paslaugas, tenkinančius tarptautinių rinkų išbandymus, tuo pačiu metu ilgą laiką palaikant ir didinant tikrąsias savo gyventojų (darbuotojų) pajamas.	Miesto produktų konkurencingumas; aukštos (augančios) gyventojų pajamos
Storper [4]	[Miesto] ekonomikos gebėjimas pritraukti ir išlaikyti firmas, turinčias stabilias ar augančias rinkos dalis tam tikrose veiklose, tuo pačiu palaikant ar didinant jose dalyvaujančių žmonių gyvenimo lygį.	Sėkmingų firmų pritraukimas (išlaikymas); aukštas gyvenimo lygis
Begg [31]	Įvairiapusės institucijų, atstovaujančių tam tikroms sritims, pastangos sustiprinti savo vietovės privalumus sumaniai valdant tam tikras savybes, kurios įtakoja jų teritorijos, kaip įvairių veiklų vietovės, vertę.	Vietovės vertės didinimas
Webster ir Muller [36]	Miestų konkurencingumas reiškia urbanistinio regiono gebėjimą gaminti ir parduoti produktų rinkinį (prekes ir paslaugas), kurie pasižymi gera verte (nebūtinai mažiausia kaina), palyginti su panašiais kitų urbanistinių regionų produktais. Neparduodami produktai, t.y. vietinės paslaugos, yra konkurencingumo santykio dalis.	Miesto produktų konkurencingumo didinimas

taikomos miestų atžvilgiu. Autoriai atkreipia išskirtinių dėmesį į geografijos įtaką konkurencijai, ir pabrėžia nesutapimus konkurencinių rinkų diskurse. Lygybės, patenkinančios visus visuomenės narius, negalima pasiekti miesto lygmenyje. Stipriausių išlikimas neįmanomas miesto atveju, nes miestai negali judėti ar tiesiog išnykti. Todėl konkurencinės kovos pralaimėjimas sukeltų sunkių padarinių miesto gyventojams.

Nepaisant kritinių kai kurių mokslininkų požiūrių į miestų konkurencijos reiškinį ir jo analizę, pasaulyje sparčiai daugėja tiek empirinių, tiek praktinių studijų, analizuojančių miestų konkurencijos, jų konkurencingumo didinimo problematiką. Ieškoma būdų bei metodų, leidžiančių efektyviau siekti bendrųjų miesto tikslų.

2. Miestų konkurencijos sritys

Nagrinėjant miestų konkurencingumo koncepciją būtina identifikuoti bei apibūdinti skirtingas

miestų konkuravimo rinkas ir sistemas, nes viena, visaapimanti sąvoka ar matas neatspindi miestų ekonomikų įvairovės. Budd [39] identifikuoja dvi miestų konkurencijos rūšis:

- konkurencija tarp ekonominių sričių (veiklų ar rinkų), kurios veikia miesto aplinkoje;
- konkurencija tarp miestų išskirtinių savybių (vietinių išskirtinimų), taip pat tarp išskirtinių miestų suvokimų.

Pagal Gordon [40], Turok et al [41] rinkos, kuriose miestai konkuruoja, gali būti apibrėžiamos dviem aspektais: *erdvės masto* (tokio kaip regioninis, nacionalinis ar tarptautinis) arba teikiamų *produktų tipo* (pavyzdžiui, produktų, paslaugų ar resursų, tokių kaip finansai ar darbo jėga).

Atskiros dėmesio verta galimų miestų konkuravimo rinkų analizė. Turok et al. [42] išskiria 2 lentelėje nurodytas penkias miestų konkuravimo rinkas.

2 lentelė. Miestų konkuravimo rinkos [42]

Konkuravimo rinka (sritis)	Ypatumai
<i>Miestai – centrai (kaip regioniniai paslaugų centrai)</i> Mažmeninės prekybos, laisvalaikio, pramogų ir susijusių funkcijų centras	<i>Privalumai:</i> vartotojams siūlo apimtį ir masto ekonomiją, platesnę įvairovę ir pasirinkimą nei aplinkiniai miestai. Verslui siūlo geresnį rinkos pasiekiamumą bei informaciją apie vartotojų ir konkurentų elgseną, o tai mažina riziką. Aukštos kokybės miesto aplinka (patraukli architektūra, švara, saugumas ir pan.), geras transporto tinklas. <i>Silpnosios savybės:</i> didesni transporto kamščiai, parkavimo problemos, didesnė nekilnojamojo turto kaina, kai kuriems verslo sektoriams – konkurencija dėl klientų ar darbo jėgos..
<i>Nacionaliniai ar tarptautiniai produktai ir paslaugos</i>	<i>Privalumai:</i> vietos išteklių kaina ir kokybė, žinios ir verslo infrastruktūra, bendrosios transporto infrastruktūros pasiekiamumas, susisiekimas su išore [platesnėmis rinkomis, tiekėjais ir partneriais], gausi darbo jėga, efektyvi žemės ir nekilnojamojo turto pasiūla. <i>Silpnosios savybės:</i> privalumai gali būti sumenkinti išaugus kainoms, padidėjus transporto srautų kamščiams, blogiau pasiekiamo greitkelių tinklo ir aerouostų, nei iš toliau nuo centro esančių teritorijų ar mažesnių miestų.
<i>Įvairios į miestą nukreiptos investicijos</i>	Svarbi konkurencinga vieta, įskaitant gebėjimą pateikti pageidaujama savybių nekilnojamojo turto, finansines iniciatyvas ir kvalifikuotą darbo jėgą.
<i>Kvalifikuoti mobilūs gyventojai</i>	<i>Privalumai:</i> būsto pasiūla naujuose ar renovuotuose pastatuose (individualūs namai priemiesčiuose, butai pastogėse, studijos jauniems profesionalams), universitetai padeda pritraukti jaunus ir gabius žmones iš aplinkinių miestų, kurie padeda kurti aukštesnę gyvenimo kokybę ir aplinką, suaktyvina darbo rinką (pvz., studentus įdarbina firmos, reikalaujančios darbuotojų ne visą darbo dieną – baruose, kavinėse, telefoninių skambučių priėmimo centruose ir pan.).
<i>„Epizodinės rinkos“</i>	Tarptautinių konferencijų, kultūros festivalių, sporto renginių ar kitų ryškių renginių organizavimas. Taip pat konkuruojama dėl valstybinių dotacijų, loterijose surinktų lėšų ir kitų periodišku galimybių finansuoti svarbius kapitalinius projektus. <i>Privalumai:</i> miesto viešosios institucijos pasižymi organizaciniais gebėjimais, antreprenerišku ir vaizduote. Pavieniai renginiai ir priemonės skatina žmones išgyventi „pasiekimo“, pasididžiavimo savo miestu jausmą, ir tai teigiamai veikia tolesnę miesto plėtrą. Svarbus aktyvaus marketingo ir vadybos vaidmuo.

Šios teorijos autorius pažymi, kad dėl pasireiškiančio sąveikos ir šalutinio poveikio efekto miesto konkurencingumas vienoje rinkoje dažnai būna susijęs su veiklos rezultatais kitose. Sėkmė *miesto-centro* rinkoje gali sukurti svarbių lankytojų traukos objektų/ (išskirtinės parduotuvės, viešbučiai ar restoranai). Sėkmingas tarptautinių kultūros ar sporto renginių ar valstybės dotacijų pritraukimas gali pakeisti išorinį miesto suvokimą ir sustiprinti gebėjimus pritraukti investicijas ar mobilius gyventojus. Panašiai stipresni tarptautiniai verslo ryšiai skatina tobulinti transporto paslaugas (pavyzdžiui, tiesioginių reisų į Europos sostines atidarymą), o tai padeda intensyvuoti turizmą. Tačiau gali būti ir kitaip: kai prasti miesto veiklos rezultatai vienoje rinkoje daro įtaką prastesnei konkurencinei pozicijai kitoje.

Miestų konkurenciją Bramezza ir van Klink [43] siūlo nagrinėti keliais skirtingais teritoriniais lygmenimis. Autoriai teigia, kad miesto *mikrorajonai* konkuruoja tarpusavyje, kova vyksta tarp *savivaldybių*, priklausančių tam pačiam urbanistiniam regionui, bei vis labiau konkuruoja urbanistiniai *regionai* nacionaliniu, kontinentiniu (Europos, JAV ir kt.) ar net globaliuoju lygmeniu. Šių autorių požiūris sutampa su aukščiau minėtu Turok et al. [41] požiūriu, kad miestų konkurencingumo mastelis priklauso nuo konkurencijos tikslo, t.y. ne tik siekiant pritraukti ekonomines veiklas, gyventojus, lankytojus, tarptautinių kompanijų būstines, bet ir pritraukti ES finansinę paramą Europos šalių atveju.

Apibendrinant galima teigti, kad miestų konkurencijos forma, jos intensyvumas, konkuravimo sritys bei iniciatyvos kinta, todėl ir būdai, kuriais miestai įgyja konkurencinį pranašumą, skiriasi: konkurencinis pranašumas gali būti pasiekiamas žinių ir inovacijų, aukštos kokybės išteklių pasiūlos, pigesnės ar efektyvesnės infrastruktūros ir panašių veiksnių dėka.

3. Miesto konkurencingumą lemiantys veiksniai

Literatūroje, analizuojančioje miesto konkurencingumo problematiką, išskiriami skirtingi miesto konkurencingumą lemiantys veiksniai, taip pat nėra vienodos jų klasifikacijos. Todėl svarbu aptarti pagrindinius šios srities mokslininkų pozicijas, jų požiūrių panašumus bei skirtumus.

Šių dienų postindustrinėje paslaugų ekonomikoje, kitokie nei anksčiau veiksniai apibrėžia miesto konkurencingumą. Dėl to miestų studijos skiria vis daugiau dėmesio tokiems aspektams, kaip inovacijos [44; 45], informacija [46], žinios [47; 48], kultūra [49] ir kūrybiškumas [50]. Vis plačiau pri-

pažįstama, kad daugeliu atveju tai yra lokalizuoti veiksniai, labai priklausantys nuo asmeninių ryšių, tiesioginių kontaktų [51] ir patrauklaus urbanistinio klimato [24].

Nemažai autorių miestų konkurencingumą lemiančius veiksnius klasifikuoja į išorinius ir vidinius, pabrėždami skirtingą šių įtaką konkurencingumui. Kresl [34] ir kitų autorių (pvz., [52], [53]) nuomone miesto konkurencingumas ir sėkmė neginčijamai atsiranda miesto vidinių savybių dėka. Panašaus požiūrio laikosi ir Deas ir Giordano [54, p. 1413], teigiantys, kad miesto konkurencingumo šaltinis yra „pirminių išteklių, esančių geografiniame vienetė, visuma“, o jo rezultatas - „firmų, besinaudojančių šiais ištekliais, rezultatai“. Kresl [34, p. 54] pabrėžia, kad išoriniai aspektai – tiek nacionaliniai, tiek tarptautiniai - turi būti eliminuoti iš miesto konkurencingumo veiksnių analizės. Tai pačiai pozicijai pritariančio Amin [54] nuomone, miestų ekonomikos sėkmė priklauso nuo žinių ir gebėjimų erdvinės aglomeracijos mieste. Pasak Porter [20], konkurencinį pranašumą lemia strateginis vietinių veiksnių pranašumų panaudojimas.

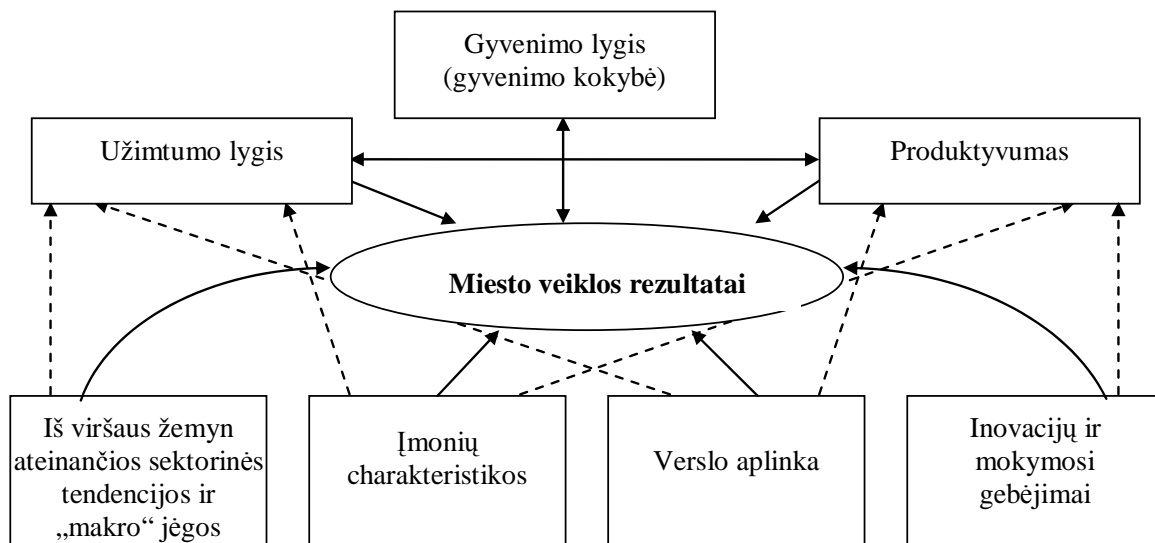
Nemažai autorių tvirtina, kad miesto konkurencingumas priklauso ne nuo atskirų vidinių ar išorinių veiksnių, bet nuo jų komplekso. Jensen-Butler [55] pabrėžia, kad miesto konkurencingumas labiausiai priklauso nuo pozicijos nacionalinėje tarptautinėje miestų sistemoje, transporto, komunikacijų, elektros ir vandens tiekimo infrastruktūros, efektyvios miesto valdžios veiklos, tyrimų ir plėtros veiklų pajėgumų, švietimo ir žmogiškųjų išteklių kokybės.

Begg [31], pritariančias šiam požiūriui, išskiria bendrą vidinių bei išorinių veiksnių, darančių įtaką miesto ekonomikos konkurencingumui, rinkinį bei nurodo jų tarpusavio ryšius (žr. 1 pav.).

Kita autorių grupė siūlo konkurencingumą analizuoti remiantis ne vidiniais ar išoriniais veiksniais, bet atsižvelgiant visų pirma į miesto geopolitinę padėtį. Pavyzdžiui, Lever [56] atliktoje studijoje išskiriamos šios pagrindinės Europos miestų sąlygos, turinčios tiesioginės įtakos jų konkurencingumui: miesto dydis ar sostinės statusas; miesto geografinė padėtis – šalies centrinėje dalyje ar periferijoje; miesto geografinė padėtis Europoje – šiaurėje ar pietuose. Autoriaus atlikti tyrimai įrodo, kad miestai sostinės ekonominiu požiūriu vystosi greičiau, kad miestai Europos pietuose (dėl ES politikos instrumentų įgyvendinimo, technologijų spartos) sparčiai vežasi Europos šiaurinėje dalyje esančius miestus, o miestų, esančių šalies pakraščiuose, veiklos re-

zultatai taip pat pastebimai gerėja, palyginti su šalies centre esančių miestų veiklos rezultatais. Svarbu pažymėti, kad geografinis miesto pozici-

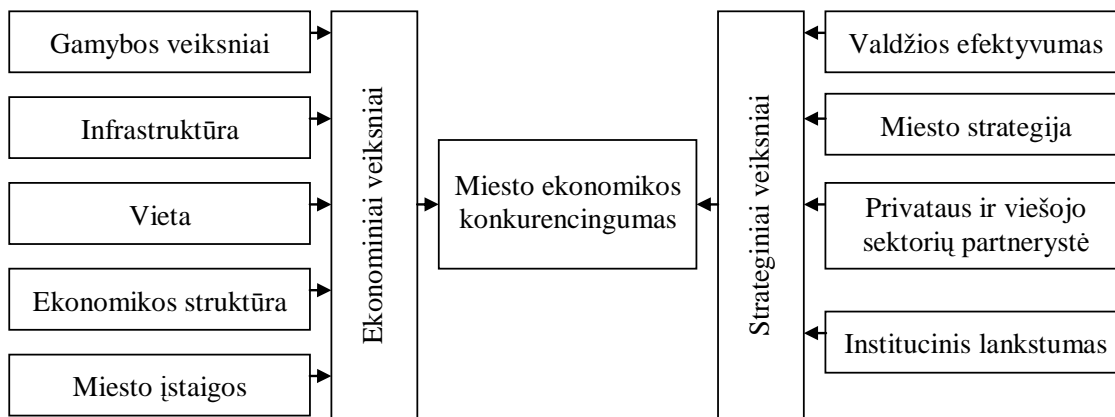
jos veiksnys daro vis mažesnę įtaką konkurencinei miesto pozicijai tiek šalies viduje, tiek platesnėse rinkose.

1 pav. Miesto konkurencingumo labirintas [31]

Kresl [34] siūlo kitą miestų konkurencingumą lemiančių veiksnių klasifikaciją: t.y. „ekonominius“ veiksnius, kuriuos sudaro gamybos ir infrastruktūros veiksniai bei „strateginius“, susidedančius iš politikos kryptių bei priemonių ir institucinės

sąrangos. Van Dijk [57, p.14] laikosi to paties požiūrio, identifikuodamas „ekonominius“ ir „strateginius“ miesto ekonomikos konkurencingumui įtaką darančius veiksnius (žr. 2 pav.).

2 pav. Miesto ekonomikos konkurencingumui įtaką darantys veiksniai [57]

Miestų konkurencijos kontekste nemaža mokslininkų daug dėmesio skiria miestų organizacinių gebėjimų svarbai. Apibendrinami miesto plėtros ir miestų valdymo teorijas nagrinėjančių mokslininkų darbus, van der Berg, Braun ir van der Meer [58] pasiūlė miesto ekonomikos konkurencingumą lemiančių veiksnių teoriją, paremtą miesto organizacinių gebėjimų koncepcija. Autoriai teigia, kad ateities miestų gerovė labai priklausys nuo jų orga-

nizacinių gebėjimų. Šios galios esmė – galėti adekvačiai ir reikiamu lygmeniu bei atitinkamu erdviu-ekonominiu mastu numatyti, atsakyti bei susitvarkyti su kintančiais vidiniais (intra-) ir tarpusavio (inter-) miesto ryšiais, kylančiais dėl esminių vidinių ir išorinių pokyčių. Šiame kontekste organizacinius gebėjimus autoriai įvardija kaip „gebėjimą pritraukti visus svarbius veikėjus, ir jų padedamiems generuoti naujas idėjas bei kurti ir įgy-

vendinti politiką, kuri atsakytų į fundamentaliuosius pokyčius bei sukurtų sąlygas tvariai plėtrai“.

Nagrinėjant miesto konkurencingumą reikėtų analizuoti skirtingas miesto „vertybes“, kurios, tinkamai organizuojamos vietos politikų ir naudojamų organizacijų, sukuria ekonominius, socialinius ir aplinkos rezultatus.

Apibendrinimas

1. Straipsnyje aptartos miestų konkurencingumo sąvokų interpretacijos atspindi nuolat augantį pasaulio teoretikų, analitikų ir politikų domėjimąsi miestų konkurencingumo problematika. Jie teigia, kad dėl demokratizacijos, decentralizacijos, inovacijų, komunikacijų plėtros ir kitų visuotinių globalizacijos rezultatų pasėkoje kinta valdžios mastas, t.y. vis daugiau galių perduodama iš centrinės valdžios lygmens į vietinį, kur geriausiai jaučiami pokyčiai ir kur lengviausia operatyviai reaguoti adaptuojant vietos sąlygas.

2. Miestų reikšmė visuomenių valdymo struktūroje sparčiai auga; konkurencija tarp miestų dėl jų tikslinių rinkų pritraukimo taip pat sparčiai intensyvėja. Atlikta miestų konkurencingumo koncepcijos interpretacijų analizė įrodo, kad miestų konkurencingumo sąvoka yra kompleksiška ir įvairiapusė. Ji akcentuoja miesto ilgalaikio klestėjimo dinamiką ir ją lemiančius veiksnius, mažiau dėmesio kreipiant į konkurenciją dėl rinkos dalies ar išteklių. Miestų konkurencingumo koncepcija grindžiama nuostata, kad didžiausiu konkurencingumu pasižymintys miestai yra tos vietovės, kuriose kompanijos ir žmonės nori investuoti ar gyventi.

3. Siekiant sustiprinti miesto konkurencingumą, labai svarbu teisingai identifikuoti konkretaus miesto konkuravimo rinkas bei sritis. Straipsnyje aptartos galimos miestų konkuravimo rinkos ir jų ypatumai rodo, kad miestų konkurencijos forma, intensyvumas bei konkuravimo sritys pasižymi dinamiškumu, todėl ir būdai, kuriais miestai gali siekti įgyti konkurencinį pranašumą, turi skirtis. Tai pažymi daugelis teoretikų, analizuojančių miestų konkurencingumo problematiką.

4. Kaip matyti iš atliktos konkurencingumui įtaką darančių veiksnių analizės, miesto konkurencingumui didelę reikšmę turi įvairūs vidiniai (ypač organizaciniai gebėjimai) bei išoriniai, strateginiai ir ekonominiai miesto ekonomikos veiksniai. Tuo tarpu geografiniai ir politiniai miesto pozicijos veiksniai yra mažiau svarbūs konkurencinei miesto pozicijai ir šalies viduje, ir platesnėse rinkose.

Literatūra

1. Hanna, K. Walton-Roberts, M. Quality of Place and the Rescaling of Urban Governance; The Case of Toronto. *Journal of Canadian Studies*, Fall 2004, Vol. 28(3), 37 – 67.
2. Brenner, N. Globalisation as Reterritorialisation: the Re-scaling of Urban Governance in the European Union. *Urban Studies*, 1999, Vol. 36 (3), 431 - 451.
3. Macleod, G. and Goodwin, M. Space, Scale and State Strategy: Rethinking Urban and Regional Governance. *Progress in Human Geography*, 1999, No 23 (4), 503 - 527.
4. Storper, M. *The Regional World; Territorial Development in a Global Economy*. New York/London: The Guilford Press, 1997.
5. Harris, N. Cities in a Global Economy: Structural Change and Policy Reactions. *Urban Studies*, Vol. 34, No. 10, 1997, 1693 - 1703.
6. Hubbard, P.J. *The Politics of Flow: on Birmingham, Globalization and Competitiveness, Globalization and World Cities Study Group and Network*. Research Bulletin 37. <http://www.lboro.ac.uk/departments/gg/gawc/rb/rb37.html> [2006-10-20].
7. Hall, P. *Urban and Regional Planning* (3rd ed.). London: Routledge, 1992.
8. Best, M. *The New Competition*. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1990; Best, M. *The New Competitive Advantage: The Renewal of American Industry*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
9. Lietuvos Respublikos Seimo 2002-11-12 nutarimas Nr. IX-1187 *Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos*. *Valstybės žinios*, 2002-11-27, Nr. 113-5029.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimas Nr. 1270 *Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos*. *Valstybės žinios*, 2005-11-26, Nr. 139 - 5019.
11. Europos regionų ir miestų vadovų susitikimas. http://www.cor.europa.eu/wroclaw-summit/documents/cdr54-2005_fin_d_lt.pdf [2007-02-03].
12. *Lietuvos ekonomikos augimo ir konkurencingumo veiksnių ir tendencijų studija*. KTU Verslo strategijos ir žinių visuomenės institutas, 2006.
13. Rondonanskaitė A. *Šalies turizmo pramonės konkurencingumas*. Daktaro disertacija. KTU, 2004.
14. *Darbo jėgos konkurencingumo politikos tobulinimas Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą*. LR Švietimo ir mokslo ministerija http://www.smm.lt/smt/spec_poreikis/2000.htm [2007-02-06].
15. Mačys G. *Kaimo vietovės konkurencingumas ir jo stiprinimo metodai*. Telšiai, 2002.
16. Cheshire, P.C., Hay, R.I. *Urban Problems in Western Europe: an Economic Analysis*. Hyman, 1989.
17. Dosi, G., Pavitt, K., and Soete, L. *The Economics of Technical Change and International Trade*. London: Harvester Wheatsheaf, 1990.
18. Saxenian, A.L. *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994.

19. Cooke, P., Morgan, K. Growth Regions Under Stress: Renewal Strategies in Baden Wurttemberg and Emilia-Romagna. In A. Amin and N. Thrift (Eds). *Globalization, Institutions, and Regional Development in Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1994, 91 – 117.
20. Porter, M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press, 1998.
21. Hamel, G. *Bringing Silicon Valley Inside*. Harvard Business Review. September-October, 1999, 70 - 87.
22. Acs, Z. J. *Innovation and Growth in Cities*. Northampton, MA: Edward Elgar, 2002.
23. Hall, P. Global City-regions in the Twenty-First Century. In A. J. Scott, (Ed.). *Global City Regions: Trends, Theory, Policy*. Oxford: Oxford University Press, 2000, 59 - 77.
24. Florida, R. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books, 2002.
25. Cheshire, P.C., Gordon, I.R. (Eds). *Territorial Competition in an Integrating Europe*. Aldershot: Avebury, 1995.
26. Lever, W.F., Turok, I. *Competitive Cities: Introduction to the Review*, Urban Studies, 1999, Vol. 36, No. 5-6, 791-793.
27. Cheshire P.C., Gordon, I. R. Territorial Competition in an Intergrating Europe: Local Impact and Public Policy. In P. C. Cheshire and I. R. Gordon (Eds.). *Territorial Competition in an Integrating Europe*. Aldershot: Avebury, 1995.
28. Santos, D. *Innovation and Territory: Which Strategies to Promote Regional Innovation Systems in Portugal*. European Urban and Regional Studies, 2000, Vol. 7(2), 147-157.
29. Rogerson, J.R. Quality of Life and City Competitiveness. *Urban Studies*, 1999, Vol. 36, No.5-6, 969-985.
30. Wong, C. The Relationship between Quality of Life and Local Economic Development: An Empirical Study of Local Authority Areas in England. *Cities*, 2001, Vol.18, 25-32.
31. Begg, I. Cities and Competitiveness. *Urban Studies*, 1999, Vol. 5-6, 795-805.
32. Cheshire, P.C., and Gordon, R.I. Territorial Competition and the Predictability of Collective (in) Action. *International Journal of Urban and Regional Research*, 1996, Vol. 20, 383-399.
33. Kostianen, J. *Urban Economic Development Policy in the Network Society*. Electronics Dissertation. Tampere, 2002.
34. Kresl, P.K. The Determinants of Urban Uompetitiveness: a Survey. In P. K. Kresl, and G. Gappert, (Eds.). *North American Cities and the Global Economy*. Beverly Hills:Sage, 1995, 45 - 68.
35. Linnamaa, R. The Structural and Dynamic Elements of Competitiveness of Urban Regions. In M. Sitarauta (Ed.) *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*. Soumen Kuntaliitto, Acta-sarja 106. Helsinki, 1999.
36. Webster, D., and Muller, L. *Urban Competitiveness Assessment in Developing Country Urban Regions: The Road Forward*. Washington, DC: World Bank, 2000.
37. Boddy, M. Geographical Economies and Urban Competitiveness: a Critique. *Urban Studies*, 1999, Vol. 36, 811 - 843.
38. Sheppard, E. Competition in Space and Between Places. In E. Sheppard and T. Barnes (Eds). *A Companion to Economic Geography*. Oxford: Blackwell, 2000.
39. Budd, L. Territorial Competition and Globalization: Scylla and Charibdis of European Cities. *Urban Studies*, 1998, Vol. 35, No. 4, 663-685.
40. Gordon, I. Internationalisation and Urban Competition. *Urban Studies*, 1999, Vol. 36, 1001-1016.
41. Turok, I., Bailey, N., Atkinson, R., Bramley, G., Docherty, I., Gibb, K., Goodlad, R., Hastings, A., Kintrea, K., Kirk, K., Leibovitz, J., Lever, W., Morgan, J., Paddison, R., and Sterling, R. *Twin Track Cities? Linking Prosperity and Cohesion in Glasgow and Edinburgh*. Glasgow: Department of Urban Studies, University of Glasgow, 2003.
42. Turok, I., Bailey, N., Atkinson, R., Bramley, G., Docherty, I., Gibb, K., Goodlad, R., Hastings, A., Kintrea, K., Kirk, K., Leibovitz, J., Lever, W., Morgan, J., and Paddison, R. Sources of City Prosperity and Cohesion: the Case of Glasgow and Edinburgh. In M. Boddy, and M. Parkinson (Eds.), *City Matters: Competitiveness, Cohesion and Urban Governance*, Bristol: The Policy Press, 2005, 13-31.
43. Bramezza, I., van Klink, H.A. *Urban Management. Backgrounds and Concepts*. Tinbergen Institute, European Institute for Comparative Urban Research. Erasmus University Rotterdam, The Netherlands, 1994.
44. Jacobs, J. *The Death and Life of Great American Cities*. London: Pimlico, 2000.
45. Jacobs, J. *The Economy of Cities*. New York: Vintage Books, 1970.
46. Castells, M. *The Informational City; Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*. Oxford/Malden MA: Blackwell, 1989.
47. Hall, P. *Cities in Civilization*. New York: Pantheon, 1998.
48. Scott, A.J. *The Cultural Economy of Cities*. New York: Sage, 2000.
49. Florida, R. *The Rise of the Creative Class; And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books, 2002.
50. Storper, M., Venables, A. J. Buzz: the Economic Force of the City. *Journal of Economic Geography*, Vol. 4, 2004.
51. Duffy, H. *Competitive Cities Succeeding in the Global Economy*. London: Spon, 1995.
52. Oatley, N. *Cities, Economic Competition and Urban Policy*. London: PCP, 1998.
53. Deas, I. and Giordano, B. Conceptualising and Measuring Urban Competitiveness in Major English Cities. *Environment and Planning*, 2001, Vol. A 33, 1411-1429.

54. Amin, A. *Spatialities of globalisation* Global Conference on Economic Geography, National University of Singapore, 5-8 December, 2000.
55. Jensen-Butler, C. Competition between Cities, Urban Performance and the Role of Urban Policy: a Theoretical Framework. In: C. Jensen-Butler, A. Shachar, and J. van Weesep (Eds.). *European Cities in Competition*, 3-42. Aldershot: Avebury, 1997.
56. Lever W.F. Competition within the European Urban System. *Urban Studies*, 1993, Vol. 30, No.6, 935-948.
57. Dijk, M.P. van. *Summer in the city, Decentralisation Provides New Opportunities for Urban Management in Emerging Economies*. Rotterdam Erasmus University. <http://www.ihs.nl>
58. L. van den Berg, E. Braun & J. van der Meer. The Organising Capacity of Metropolitan Regions. *Environment & Planning*, C 15, 1997, 253-272.

Jolita Piliutytė

Urban Competitiveness Concept and Levels of Analysis

Summary

The article deals with the importance of the issue of urban competitiveness in the context of global processes of power rescaling. Different interpretations of the concept of urban competitiveness, its key aspects as well as the importance of raising the competitiveness of cities for the socio-economical development of the city of a country are discussed in the article as well. In order to increase the competitiveness of a city, it is crucial to correctly identify the markets of the competition as well as key factors influencing the competitiveness. Different authors identify different factors and there is no universally accepted classification of the factors: it ranges from “internal” and “external”, “economic” and “strategic”, “static” and “dynamic” to “given” and “acquired”. Therefore the article pays a strong attention to the analysis of levels and markets for urban competition and the factors determining urban competitiveness.